

පරීක්ෂක වාර්තාව

අදියර III විභාගය - ජනවාරි 2024

(304) සංස්ථාපිත හා පුද්ගලික බදුකරණය

(Corporate and Personal Taxation)

ප්‍රශ්න අංක 01

(a) කොටස

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

මෙම ප්‍රශ්නය මඟින් 2017 අංක 24 දරන දේශීය ආදායම් පනතේ 69 වැනි වගන්තිය යටතේ (මෙතැන් සිට පනත ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ) ශ්‍රී ලංකාවේ ඉදිකිරීම් ව්‍යාපෘති කිහිපයක් කරගෙන යාම සඳහා ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්ථාපනය කරන ලද සමාගමක නේවාසික බවේ රීතිය පරීක්ෂා කර තිබුණි. තවද, එම සමාගම ඉන්දියාවේ විශාල ඉදිකිරීම් අයතනයක පරිපාලිත සමාගමක්ය.

ඒ අනුව, 69 (4) වගන්තිය ප්‍රකාරව, යම් සමාගමක් යම් තක්සේරු වර්ෂයක් සඳහා,

- (a) එය ශ්‍රී ලංකාවේ නීතිය යටතේ සංස්ථාගත කර හෝ පිහිටුවා ඇත්නම්,
- (b) එය ශ්‍රී ලංකාවේ ලියාපදිංචි කර ඇත්නම් හෝ එහි ප්‍රධාන කාර්යාලය ශ්‍රී ලංකාවේ පිහිටුවා ඇත්නම්; හෝ
- (c) තක්සේරු වර්ෂයේ යම් අවස්ථාවකදී එම සමාගමේ කටයුතු කළමනාකරණය සහ පාලනය ශ්‍රී ලංකාව තුළ ක්‍රියාත්මක කර ඇත්නම්,

එම සමාගම එම තක්සේරු වර්ෂය සඳහා ශ්‍රී ලංකාවේ වාසික සමාගමක් වන්නේය.

නිරීක්ෂණ:

- (1) සියලුම අපේක්ෂකයන් පාහේ මෙම ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු සැපයීමට උත්සාහ කර තිබුණි.
- (2) අපේක්ෂකයින්ගෙන් බහුතරයක් පුද්ගලයෙකුගේ පදිංචිය තීරණය කිරීම සඳහා අදාළ වන දින 183 රීතිය මෙම අවස්ථාව සඳහා යොදවා තිබුණි. එබැවින් ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දීමේදී ප්‍රශ්නයේම දක්වා ඇති කරුණු බහුතරයක් මුළුමනින්ම වැරදියට වටහාගෙන ඇත.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය සතුටුදායක මට්ටමක නොතිබුණි.

(b) කොටස

බදුකරණයේ මූලධර්ම හතරක් ලැයිස්තුගත කිරීමට මෙම කොටසින් අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණ:

- (1) බොහෝ අපේක්ෂකයින් අදාළ නොවන පිළිතුරු ලබා දීමෙන් ප්‍රශ්නයේ කරුණු වරදවා වටහාගෙන ඇත.
- (2) නිසි අවබෝධයකින් තොරව ඇතැම් අපේක්ෂකයින් බදුකරණයේ අරමුණු දක්වා තිබුණද බදුකරණයේ මූලධර්ම දක්වා නොතිබුණි.
- (3) ප්‍රශ්නයේ අවශ්‍යතාවයට අනුව නිවැරදි පිළිතුරු ලබා දුන්නේ අඩු අපේක්ෂකයින් සංඛ්‍යාවක් පමණි.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය සතුටුදායක මට්ටමක නොතිබුණි.

ප්‍රශ්න අංක 02

(a) කොටස

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

මෙම කොටස මගින් පනතේ 7 (2) (ආ) වගන්තිය යටතේ පනවන ලද ප්‍රාග්ධන ලාභ බද්ද (CGT) පිළිබඳ මූලික දැනුම පරීක්ෂා කර ඇත. මෙහිදී, පනතේ 35 සිට 51 දක්වා වගන්ති යටතේ ආයෝජන වත්කම් උපලබ්ධි කිරීමෙන් ලැබෙන ලැබීම් ගණනය කිරීම ද පරීක්ෂා කර ඇත.

නිරීක්ෂණ:

- (1) බොහෝ අපේක්ෂකයින් CGT ප්‍රතිශතය 10%ට වඩා වෙනස් ප්‍රතිශතයක් යොදා ගණනය කිරීමෙන් ඒ පිළිබඳ ඔවුන් හට ප්‍රමාණවත් දැනුමක් නොමැති බව පෙනී යයි.
- (2) බොහෝ අපේක්ෂකයින් හට ප්‍රාග්ධන බද්ද ලෙස සමාන පිළිතුරක් ලැබී තිබුණේ සියල්ලන්ම පාහේ වැරදි සමීකරණයක් යොදාගැනීම නිසා බව තවදුරටත් නිරීක්ෂණය විය $(6,500,000 - (5,000,000 + 200,000)) = 1,300,000$ [වෙළඳපල වටිනාකම - (පිරිවැය + තැරැව්කාර ගාස්තු)]. කෙසේවෙතත්, ප්‍රාග්ධන ලාභය ගණනය කිරීමේ නිවැරදි සමීකරණය පනත තුළ ඉතා පැහැදිලිව සහ නොවෙනස්ව දක්වා තිබේ.
- (3) අදාළ අපේක්ෂකයින් විසින් ඉඩමේ විකුණුම් මිල වෙනුවට එහි වෙළඳපල මිල සැලකිල්ලට ගැනීම එවැනි අත්වැරදීමකට හේතු වී තිබුණි.
- (4) සියලුම අපේක්ෂකයින් පාහේ ප්‍රාග්ධන ලාභය සඳහා ඉඩමේ පිරිවැය නිවැරදිව හඳුනාගෙන තිබුණි.
- (5) බොහෝ අයදුම්කරුවන් CGT බදු වාර්තා ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා නිවැරදි දිනය දැන සිටියේ නැත.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය සතුටුදායක මට්ටමක නොතිබුණි.

(b) කොටස

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

අත්තිකාරම් පුද්ගල ආදායම් බදු (APIT) යෝජනා ක්‍රමය යටතේ සේවා යෝජකයෙකුගේ වගකීම් සඳහන් කිරීම ප්‍රශ්නයේ මෙම කොටසින් අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණ:

- (1) බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් අපේක්ෂිත පිළිතුර ලබා දී නොමැත.
- (2) බොහෝ අපේක්ෂකයින් APIT යෝජනා ක්‍රමය යටතේ බැඳීම් වෙනුවට සේවක අර්ථසාධක අරමුදල (EPF) සහ සේවක භාරකාර අරමුදල (ETF) යෝජනා ක්‍රම යටතේ එන සේවායෝජකගේ බැඳීම් පිළිබඳව සඳහන් කර තිබුණි.

කාර්යසාධනය: APIT යෝජනා ක්‍රමය පිළිබඳ දැනුම ඉතා දුර්වල විය. එබැවින් කාර්යසාධනය සතුටුදායක නොවීය.

ප්‍රශ්න අංක 03

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

මෙම ප්‍රශ්නය 1962 දී ඩී. එස්. මහාවිතාරණට එදිරිව දේශීය ආදායම් කොමසාරිස් නඩු තීන්දුව මත පදනම් විය. නඩුවේ තීන්දුවට අනුව තක්සේරුකරු මහාවිතාරණ සහ තවත් අයෙකු අත්තිකාරම් මුදලක් ගෙවා අක්කර 583 ක තේ වත්තක් මිලදී ගැනීමට විකල්පයක් ලබා ගත්හ. තවද, කෙටි කාලයක් තුළ කප්පාදුව සම්පූර්ණ කිරීමටද එකඟ විය. එහෙත්, කප්පාදුව සම්පූර්ණ කිරීමට ප්‍රමාණවත් අරමුදල් ඔවුන් සතුව නොතිබූ අතර, ඔවුන්ගේම අරමුදල්වලින් හෝ ණයට ගත් අරමුදල්වලින් සම්පූර්ණ ඉඩම මිලදී ගැනීමට අවශ්‍ය නොවීය. තම තේ කම්හල සඳහා අවශ්‍ය තේ දළ ලබා ගැනීමේ ප්‍රභවයක් ලෙස ඉඩම මිලදී ගැනීමට ඔවුන් එකඟ වූ බවට තක්සේරුකරු තර්ක කළද, ඔවුන්ට ඉඩම මිලදී ගැනීමේ විකල්පය ඔවුන් විසින්ම තහවුරු කර නොමැති බව පැහැදිලිය.

මෙම ගනුදෙනුව, වෙළඳාමේ ස්වභාවයේ විකුමාන්විත හෝ එලෙස සැලකිල්ලක් බව අධිකරණය තීරණය කළේය. ගිවිසුමකට එළැඹෙන අවස්ථාවේදී තක්සේරුකරුගේ අභිප්‍රාය වූයේ වෙළඳාමේ ස්වභාවයෙන් ව්‍යාපාරයක් ආරම්භ කිරීම බව තවදුරටත් කියා සිටියේය.

ප්‍රශ්නයේ දී ඇති කරුණු ඉහත තීරණය කළ නඩුවේ කරුණුවලට බෙහෙවින් සමාන විය. එබැවින්, තක්සේරුකරු විසින් උපයන ලාභය ආදායම් බදු වලට යටත් වේ.

අනෙක් අතට, පනතේ 8 වැනි වගන්තියට අනුව, “යම් තක්සේරු වර්ෂයක් සඳහා වෙනත් මූලාශ්‍ර වලින් යම් තැනැත්තෙකුට ලැබෙන ආදායම එම වර්ෂය සඳහා කවර හෝ මූලාශ්‍රයකින් එම තැනැත්තාට ලැබෙන ලැබීම් සහ ලාභ විය යුතු අතර ඊට අනියම් සහ පුනරාවර්තන නොවන ස්වභාවයේ ලාභ ඇතුළත් නොවිය යුතුය.”

තවද, පනතේ 195 වගන්තිය අනුව, “ව්‍යාපාරය” යන පදයේ නිර්වචනයට වැඩපිළිවෙලෙහි කාලසීමාව කෙතරම් කෙටි වුවද යම් වෙළඳාමක්, වෘත්තියක්, රක්ෂාවක් හෝ ව්‍යාපාරික ස්වරූපයක් සහිත තනි වැඩපිළිවෙලක් සහ අතීත, වර්තමාන හෝ අනාගත යම් ව්‍යාපාරයක් ඇතුළත් වන නමුත් යම් සේවා නියුක්තියක් ඊට ඇතුළත් නොවේ.

නිරීක්ෂණ:

- (1) තීරණය කළ නඩුවක කරුණු පිළිතුරක් සඳහා යෙදිය යුතු ආකාරය පිළිබඳව අපේක්ෂකයින්ගෙන් බහුතරයකට අදහසක් නොතිබුණි.
- (2) තීරණය කළ නඩුවට අදාළව පිළිතුරු දීම ප්‍රශ්නයේ අවශ්‍යතාවය වුවද, බොහෝ අපේක්ෂකයින් එසේ කිරීමට අසමත් විය.
- (3) අපේක්ෂකයින්ගෙන් බහුතරයක් ලබා දී ඇති නඩුව ප්‍රමාණවත් ලෙස විස්තර කර නොමැත.
- (4) ඔවුන්ගෙන් බොහෝ දෙනෙක් සවිස්තරාත්මක පිළිතුරක් ලබා දෙනවාට වඩා සරලව ප්‍රශ්නය පුනරුච්චාරණය කළ අතර, සමහර අපේක්ෂකයින් දිගු ඡේද සහ ප්‍රශ්නයම නැවත නැවතත් ලියා ඇත, නමුත් පිළිතුරේ ඇතුළත් කළ යුතු වැදගත් කරුණු සම්පූර්ණයෙන්ම මග හැරී තිබුණි.
- (5) සමහර අපේක්ෂකයින් අදාළ ලාභය නිසි සාධාරණීකරණයකින් හෝ පැහැදිලි කිරීමකින් තොරව බදු ගෙවිය යුතු බව නිගමනය කර ඇත.

කාර්යසාධනය: අපේක්ෂකයින්ගේ නඩු තීන්දු පිළිබඳ දැනුම දුර්වල විය. එබැවින් කාර්යසාධනය සතුටුදායක නොවීය.

ප්‍රශ්න අංක 04

(a) කොටස

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

2018 අංක 25 දරන එකතු කළ අගය මත බදු (සංශෝධන) පනත මගින් 2018 වර්ෂයේදී හඳුන්වා දුන් සංචාරකයින් සඳහා එකතු කළ අගය මත බදු ආපසු ලබා දීමේ ක්‍රමවේදය (TVRS) සඳහා සුදුසුකම් ලැබීමට සංචාරකයකු විසින් සපුරාලිය යුතු නිර්ණායකයන් දෙකක් ලැයිස්තුගත කිරීමට මෙම කොටසින් අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණ:

- (1) අපේක්ෂකයින්ගෙන් බහුතරයක් ප්‍රශ්නයේ මෙම කොටසට ප්‍රමාණවත් ලෙස ප්‍රතිචාර දක්වා නොමැත.
- (2) ප්‍රශ්නය මගින් “සංචාරක VAT බදු ආපසු ලබා දීම සඳහා ඇති සුදුසුකම්” පිළිබඳ දැනුම පරීක්ෂා කළද, බහුතරයක් එය නිසි ලෙස වටහාගෙන නොමැත.

කාර්යසාධනය: සංචාරකයින් සඳහා එකතු කළ අගය මත බදු ආපසු ලබා දීමේ ක්‍රමවේදය පිළිබඳ දැනුම ඉතා දුර්වල වූ අතර එම නිසා කාර්යසාධනය ද ඉතා දුර්වල විය.

(b) කොටස

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

ප්‍රශ්නයේ මෙම කොටස මගින් සමාජ ආරක්ෂණ දායකත්ව බද්දට (SSCL) අදාළ දැනුම පරීක්ෂා කරන ලදී. ඒ අනුව, 2023.03.31 අවසන් කාර්තුව සඳහා සමාජ ආරක්ෂණ දායකත්ව බද්ද ගණනය කිරීමට අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණ:

බොහෝ අයදුම්කරුවන් ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දුන්නද සමාජ ආරක්ෂණ දායකත්ව බදු අනුපාතය පිළිබඳ නිසි දැනුමක් නොතිබුණි.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය දුර්වල විය.

ප්‍රශ්න අංක 05

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

ශ්‍රී ලංකාවේ රසකැවිලි සකස් කර දේශීය හා විදේශීය වෙළෙඳපොළේ අලෙවි කිරීමේ නිරත වූ ආයතනයක් සඳහා 2023.03.31 න් අවසන් කාර්තුව සඳහා ඉතිරි/ වැඩිපුර ගෙවූ එකතු කළ අගය මත බද්ද (VAT) ගණනය කිරීම මෙම ප්‍රශ්නයෙන් අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණය:

- (1) බොහෝ අපේක්ෂකයින් ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු සපයා තිබූ අතර, බහුතරයක් ප්‍රශ්නය සඳහා වෙන් කර ඇති මුළු ලකුණු වලින් සැලකිය යුතු ප්‍රතිශතයක් උපයා තිබුණි.
- (2) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් වැට් බදු වාර්තාවේ දක්වා ඇති නිවැරදි ආකෘතිය භාවිතා කරනවා වෙනුවට බදු වගකීම් තක්සේරු කිරීමට ලෙජර් ගිණුම් (හර/බැර) භාවිතා කර තිබුණි.
- (3) නිමැවුම් බද්ද ගණනය කිරීමේදී බහුතරයක් SVAT සැපයුම් සඳහා නිවැරදිව බදු අය කර ඇති නමුත් අවසානයේ SVAT බැර වවුචර් (SVCV) බදු බැරක් ලෙස අඩු කර නොතිබුණි.

- (4) සමාගම මාසික වාරික ලෙස රුපියල් 50,000/- ගෙවා ඇත. නමුත් අපේක්ෂකයින් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් මෙය මාසයකට රුපියල් 50,000/- ක් ලෙස අර්ථකථනය කර ඇති අතර, ඒ අනුව කාර්තුමය ගෙවීම (රු. 50,000/- x 3) රුපියල් 150,000/- ලෙස ගණනය කර තිබුණි. මෙය අපේක්ෂකයින් විසින් සම්පූර්ණයෙන්ම වැරදි ලෙස වටහාගෙන ඇත. මීට අමතරව, සමහර අපේක්ෂකයින් වාරික ගෙවීම් අඩු කිරීම වෙනුවට ගෙවිය යුතු බදු වලට වැරදි ලෙස එකතු කර තිබුණි.
- (5) කළමනාකාර අධ්‍යක්ෂ විසින් භාවිතා කරන මෝටර් රථයක් අළුත්වැඩියා කිරීම වැනි අනුමත කළ නොහැකි වියදම් සමහර අපේක්ෂකයින් තේරුම් ගෙන නැත. ඇතැමුන් යෙදවුම් බදු යටතේ ඒවා ඇතුළත් කර ඇති නමුත් අවසර නොදෙන ලෙස ප්‍රකාශ කර නොමැත. මීට අමතරව, ඇතැමුන් වැරදි ලෙස නිදහස් කිරීම් ලෙස සඳහන් කර තිබුණි.
- (6) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් සංඛ්‍යා පමණක් සඳහන් කර තිබූ නමුත් ඔවුන් ගණනය කිරීම් කළ ආකාරය සඳහන් කර නොතිබුණි.
- (7) පෙර කාර්තුවෙන් ඉදිරියට ගෙන එන ලද අතිරික්ත යෙදවුම් බද්ද සහ වාරික ගෙවීම් අපේක්ෂකයින් බහුතරයක් විසින් අඩු කරන ලදී.
- (8) VAT බද්දේ යෙදවුම්-නිමැවුම් යාන්ත්‍රණයට අදාළ දැනුම බහුතරයක් අවබෝධ කරගෙන ඇත.

කාර්යසාධනය: VAT බද්දට අදාළ දැනුම සතුටුදායක මට්ටමක පැවතිණි.

ප්‍රශ්න අංක 06

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

මෙම ප්‍රශ්නය තුළින් පනතේ 53 සිට 56 දක්වා වගන්තියට අනුව හවුල් ව්‍යාපාර බදුකරණය පිළිබඳ මූලික දැනුම පරීක්ෂා කරන ලදී. 2022/23 තක්සේරු වර්ෂය සඳහා හවුල්කරුවන්ගේ වැටුප්, හවුල්කරුවෙකුට ගෙවන වෘත්තීය ගාස්තු, සම්බන්ධීකාරක ලෙස වැඩ කිරීම සඳහා හවුල්කරුවෙකුගේ බිරිඳකට ගෙවන දීමනාව, පරිත්‍යාගය, සහ පොලී සහ කුලී ආදායමද ඇතුළත්ව හවුල් ව්‍යාපාරය විසින් ගෙවිය යුතු ආදායම් බද්ද ගණනය කිරීමට අවශ්‍ය විය.

නිරීක්ෂණය:

- (1) ව්‍යාපාරික ලාභ හා සම්බන්ධ ගැලපීම් සිදු කිරීම මගින් අපේක්ෂකයින් බොහොමයක් වැරදි පිළිතුරු සපයා තිබුණි. ඔවුන් නිරතුරුවම අඩු කළ යුතු ආදායම එකතු කළ අතර ලාභයට නැවත එකතු කළ යුතු වියදම් අඩු කර තිබුණි.
- (2) හවුල් ව්‍යාපාරයේ ව්‍යාපාරික ලාභය බහුතරයක් විසින් ලබා ගන්නා විට හවුල්කරුගේ වැටුප ගිණුම්කරණ ලාභයට නිවැරදිව එකතු කර තිබුණි.
- (3) හවුල්කරුවෙකුට ගෙවූ වෘත්තීය ගාස්තු බහුතරය විසින් නිවැරදිව අඩු කර තිබුණේ නැත.
- (4) සම්බන්ධීකාරක ලෙස වැඩ කිරීම සඳහා හවුල්කරුවෙකුගේ බිරිඳකට ගෙවන ලද දීමනාව බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් වැරදි ලෙස ලාභයට එකතු කර තිබුණි.
- (5) බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් පොලී ආදායම සහ කුලී ආදායම ව්‍යාපාර ආදායමෙන් අඩු කර තිබුණි.
- (6) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් ලාභයට නැවත ක්ෂයවීම් එකතු කර තිබුණද ප්‍රාග්ධන දීමනාව වැරදි ලෙස ගණනය කිරීමෙන් ලාභයෙන් ප්‍රාග්ධන දීමනාව ලෙස වැරදි මුදලක් අඩු කර තිබුණි.
- (7) කෙසේ වෙතත්, ඇතැම් අපේක්ෂකයින්ට බදු අය කළ හැකි ආදායම ගණනය කිරීමේදී සුදුසුකම් ලත් ගෙවීම් සහ සහන යටතේ පරිත්‍යාග අඩු කිරීමට අමතක විය.

- (8) බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් පළමුව රු.1,000,000/- ට 0% ලෙසත් ඉතිරිය 6% ලෙසත් නිවැරදිව බදු ගණනය කර තිබුණි. කෙසේ වෙතත්, ඇතැම් අපේක්ෂකයින් හවුල් ව්‍යාපාරයේ බදු ගණනය කිරීමේදී තනි පුද්ගල බදු අනුපාත භාවිතා කර තිබූ බැවින් බදු අනුපාත පිළිබඳ ඔවුන්ගේ දැනුම නොමැති බව තහවුරු විය. තවද ඇතැම් අපේක්ෂකයින් 30% ලෙස බදු අනුපාතය යොදවා තිබූ අතර ඇතැම් අපේක්ෂකයින් පළමුවන රු.1,000,000/- ට 0% ලෙස බදු ගණනය කිරීමට අසමත් විය.
- (9) සමහර අපේක්ෂකයින් 0% බදු අය නොකර හවුල් දීමනාව ලෙස රු. 1,000,000/- වැරදි ලෙස අඩු කර තිබුණි.

කාර්යසාධනය: හවුල් ව්‍යාපාර බදුකරණයට අදාළ කාර්යසාධනය සතුටුදායක මට්ටමක පැවතුණි.

ප්‍රශ්න අංක 07

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

2022/23 තක්සේරු වර්ෂය සඳහා සඳහා සංශෝධිත තක්සේරුවක් නිකුත් කිරීමට අදාළ වන කාල කඩඉම් ප්‍රතිපාදන, බදු වාරික වශයෙන් ගෙවීම්, ආදායම් වාර්තා ගොනු කිරීම සහ කාල සීමාවට ඇතුළත් බදු පරිපාලනයට අදාළ මූලික දැනුම මෙම ප්‍රශ්නය මගින් පරීක්ෂා කරන ලදී.

නිරීක්ෂණය:

- (1) බොහෝ අයදුම්කරුවන් අවම ලකුණු ලබා ගත් ප්‍රශ්නය මෙයයි. බදු පරිපාලනයේ මෙම වැදගත් ප්‍රශ්නයට සාර්ථකව පිළිතුරු දුන්නේ අපේක්ෂකයින් අතළොස්සක් පමණි.
- (2) වාරික ගෙවීම, ආදායම් වාර්තා ගොනු කිරීම සඳහා නියමිත දිනය සහ එවැනි වාරික සඳහා ගෙවීම ගණනය කරන්නේ කෙසේදැයි බොහෝ අපේක්ෂකයින් දැන සිටියේ නැත.
- (3) බහුතරයක් ප්‍රශ්නයේ **(d) කොටස** (2022/23 තක්සේරු වර්ෂය සඳහා තෙවන වාරිකය ගෙවීමට නියමිත දිනය) සඳහන් කර තිබුණේ නැත.
- (4) සියලුම අපේක්ෂකයින් පාහේ පනතේ “කාල කඩඉම් ප්‍රතිපාදන” සඳහා අදාළ වන නීතිමය ප්‍රතිපාදන දැන සිටියේ නැත.

කාර්යසාධනය: බදු පරිපාලනය සම්බන්ධයෙන් කාර්යසාධනය ඉතා දුර්වල විය.

ප්‍රශ්න අංක 08

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

2022/23 තක්සේරු වර්ෂය සඳහා ව්‍යාපාර බදුකරණය පිළිබඳ මූලික දැනුම මෙම ප්‍රශ්නය මගින් පරීක්ෂා කරන ලදී. ඒ අනුව ප්‍රශ්නයෙන් අවශ්‍ය වූයේ,

- (1) දේශීය වෙළෙඳපොළේ නිම් ඇඳුම් ආනයනය සහ විකිණීමේ යෙදී සිටින නේවාසික සමාගමක් විසින් ගෙවිය යුතු තක්සේරු කළ හැකි ආදායම, බදු අය කළ හැකි ආදායම, ගෙවිය යුතු දළ ආදායම් බද්ද සහ ගෙවිය යුතු ඉතිරි ආදායම් බද්ද ගණනය කිරීම.
- (2) සමාගම, ආනයන සිදුකර දේශීය වෙළෙඳපොළේ විකිණීමේ නිරතව සිටින බැවින් ඊට අදාළ වන ආදායම් බදු අනුපාතය හඳුනා ගැනීම.
- (3) ව්‍යාපාර ලාභය නිශ්චය කිරීමේදී පනතේ සාමාන්‍ය අඩු කිරීම් (10 වැනි වගන්තිය), ප්‍රධාන අඩු කිරීම් (11 වැනි වගන්තිය) සහ නිශ්චිත අඩු කිරීම් (12 සිට 19 වගන්තිය) ප්‍රායෝගිකව යෙදවීම.

නිරීක්ෂණ:

(1) ලබාගත් සාමාන්‍ය ලකුණු:

සියලුම අපේක්ෂකයින් පාහේ ප්‍රශ්නය සඳහා පිළිතුරු සපයා තිබූ අතර අපේක්ෂකයින් බහුතරයක් මෙම ප්‍රශ්නය සඳහා සැලකිය යුතු ලකුණු ලබාගෙන තිබුණි.

(2) ඉදිරිපත් කිරීමේ ආකෘතිය:

ව්‍යාපාරික ආදායම් බදු ගණනය කිරීමේ ව්‍යවස්ථාපිත අන්තර්ගතයන් ඉදිරිපත් කිරීම සහ හඳුනා ගැනීම බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් අවබෝධ කරගෙන ඇත. කෙසේ වෙතත්, ව්‍යවස්ථාපිත අන්තර්ගතයන් සහ ව්‍යාපාරික ආදායම් බදු ගණනය කිරීම් ඉදිරිපත් කිරීමට අපේක්ෂකයින් කිහිප දෙනෙකුට නොහැකි විය.

(3) වෙනත් ආදායම්:

ව්‍යාපාර ආදායම ගණනය කිරීමේදී බහුතරයක් පොලී ආදායම, ලාභාංශ ආදායම සහ ස්ථාවර වත්කම් බැහැර කිරීමෙන් ලැබෙන ලාභය වෙනම ආදායම් මාර්ග ලෙස ඉවත් කර තිබුණි.

(4) ගිණුම්කරණ ක්ෂයවීම්, වත්කම් බැහැර කිරීම සහ ප්‍රාග්ධන දීමනා:

සියලුම අපේක්ෂකයින් පාහේ ගිණුම්කරණ ලාභයට ක්ෂයවීම් නැවත එකතු කර තිබුණි. තවද, ප්‍රාග්ධන දීමනා ගණනය කිරීමේදී බහුතරයක් අදාළ අනුපාත නිවැරදිව යොදවා තිබුණි.

කෙසේ වෙතත්, වත්කම් බැහැර කිරීමේදී තක්සේරු කළ හැකි ගාස්තු ගණනය කිරීමට අපේක්ෂකයින් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් අසමත් විය. සමහර අපේක්ෂකයින් වත්කම් බැහැර කිරීමේදී තක්සේරු කළ හැකි ගාස්තු නිවැරදිව ගණනය කර ඇතත්, එම මුදල ව්‍යාපාරයේ තක්සේරු කළ හැකි ආදායම ගණනය කිරීමේදී ගිණුම්කරණ ලාභයට එකතු කර තිබුණේ නැත.

(5) ඉඩ නොදෙන වියදම්:

බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් පාරිතෝෂික, පරිත්‍යාග, දඩ මුදල් සහ විනෝදාස්වාද වියදම් සඳහා ප්‍රතිපාදන නිවැරදිව ගිණුම්කරණ ලාභයට එකතු කර තිබුණි.

(6) ඉඩ හල වියදම්:

විදේශ ගමන් වියදම් බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් අඩු කර තිබුණි. තවද, පාරිතෝෂික දීමනා ගෙවීම බහුතරයක් විසින් අඩු කර තිබුණි. අපේක්ෂකයින් එම වියදම්වලින් ඇතැම් ඒවා ඉඩ හල ලෙස ලියා තිබුණද, ඒවා නැවත ගිණුම්කරණ ලාභයෙන් වැරදි ලෙස අඩු කර තිබුණි.

(7) ආයෝජන ආදායම:

ලද ලාභාංශවලින් ප්‍රකාශ කරන ලද ලාභාංශ ආදායම බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් බදු නිදහස් කර නැත. ආයෝජන ආදායම යටතේ පොලී ආදායම ඇතුළත් කිරීම බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් නිවැරදිව සිදු කරන ලදී. කෙසේ වෙතත්, ඇතැම් අපේක්ෂකයින් ආයෝජන ආදායම යටතේ වාහනය බැහැර කිරීමේ ලාභය වැරදි ලෙස ඇතුළත් කර තිබුණි.

(8) සුදුසුකම් ලැබීමේ ගෙවීම් සහ සහන:

ගංවතුරෙන් විපතට පත් වූවන් සඳහා කරන ලද පරිත්‍යාගය බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් වැරදි ලෙස අඩු කර තිබුණි. තවද, බදු අය කළ හැකි ආදායමෙන් 1/5 ක හෝ රුපියල් 500,000/- ක කොන්දේසියට යටත්ව ළමා නිවාසයට කල පරිත්‍යාගය අඩු කිරීමට හිමිකම් කීම බහුතරයක් විසින් සලකා නොතිබුණි.

(9) බදු අනුපාතය හඳුනා ගැනීම:

නිවැරදි බදු අනුපාතය 30% හඳුනා ගැනීම බහුතරය විසින් සිදු කරන ලදී. කෙසේවෙතත්, අපේක්ෂකයින් කිහිප දෙනෙකු සමාගමේ බදු ගෙවීම සඳහා තනි පුද්ගල ආදායම් බදු ගණනය කිරීමේදී යොදාගැනෙන ප්‍රගතිශීලී අනුපාත (6% සිට 36% දක්වා) යොදවන ලදී.

(10) බදු බැර හඳුනා ගැනීම:

කාර්තුමය අදායම් බදු වාරික ගෙවීම බහුතරයක් විසින් බදු බැරක් ලෙස අඩු කර තිබුණි.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය සතුටුදායක විය.

ප්‍රශ්න අංක 09

පරීක්ෂා කර ඇත්තේ කුමක්ද?

පුද්ගලික පාසලක පූර්ණ කාලීන ගුරුවරයෙකු ලෙස සේවය කළ නේවාසික පුද්ගලයෙකුගේ 2022/23 තක්සේරු වර්ෂය සඳහා පුද්ගලික ආදායම් බද්ද තහවුරු කිරීමට මෙම ප්‍රශ්නයෙන් අවශ්‍ය විය. ආදායම් මාර්ගවලට රැකියා, ව්‍යාපාර සහ ආයෝජනවලින් ලැබෙන ආදායම ඇතුළත් විය.

නිරීක්ෂණ:

මෙම ප්‍රශ්නයට සියලුම අපේක්ෂකයන් පාහේ පිළිතුරු සපයා තිබුණු අතර තනි පුද්ගල බදුකරණයට අදාළ අපේක්ෂකයින්ගේ මූලික දැනුම සතුටුදායක මට්ටමක පැවතුනි. අපේක්ෂකයන්ගෙන් බහුතරයක් සැලකිය යුතු ලකුණු ලබා ගත්හ.

නිරීක්ෂණ පහත දැක්වේ:

(a) රැකියා ආදායම:

- (1) බහුතරය විසින් රැකියා ආදායම යටතේ වැටුප ඇතුළත් කර තිබුණි. කෙසේවෙතත්, සමහර අපේක්ෂකයින් මාසික වැටුප 12 න් ගුණ කිරීම වෙනුවට රැකියා ආදායම ලෙස මාසික වැටුප සහ ඉන්ධන දීමනාව සැලකිල්ලට ගෙන තිබුණි.
- (2) රැකියා ආදායම ගණනය කිරීමේදී සියලුම සේවකයින් සඳහා පුද්ගලික වෛද්‍ය රක්ෂණ යෝජනා ක්‍රමය යටතේ සපයනු ලබන විදේශ සංචාර සහ වෛද්‍ය ප්‍රතිලාභ හඳුනා ගැනීමට බොහෝ අපේක්ෂකයින් අසමත් වී තිබුණි.
- (3) බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් වාසස්ථාන සහ ඉන්ධන දීමනාව රැකියා ආදායම ලෙස නිවැරදිව සලකනු ලැබීය.

(b) ව්‍යාපාර ආදායම:

- (1) කාර්ය මණ්ඩල වැටුප සහ නිබන්ධනවල පිරිවැය ව්‍යාපාරයෙන් ලාභ ලැබීමේදී බහුතරයක් විසින් ඉඩ හල වියදම් ලෙස සලකනු ලැබීය.
- (2) ගෘහ භාණ්ඩ සඳහා ප්‍රාග්ධන දීමනාව නිවැරදිව ගණනය කර අඩු කර තිබුණි.
- (3) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් ව්‍යාපාරික ලාභය ගණනය කිරීමේදී පුද්ගලික ඇමතුම් ගාස්තු පැහැදිලිව සඳහන් කර තිබුණද එය වැරදි ලෙස අඩු කර තිබුණි.

(c) ආයෝජන ආදායම:

- (1) ස්ථාවර තැන්පතු සහ භාණ්ඩාගාර බිල්පත් සඳහා වන පොලිය බොහෝ අපේක්ෂකයින් විසින් ආයෝජනයක් ලෙස සලකා තිබුණි.
- (2) කෙසේවෙතත්, අපේක්ෂකයින් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් බදු වලට යටත් නොවන ලැයිස්තුගත සමාගම් වල කොටස් සහ ශුද්ධ ලාභාංශ, ආදායමෙන් නිදහස් කර නොතිබුණි.

(d) පොදු අත්පසුවීම්, වැරදි සහ ප්‍රකාශ:

- (1) බොහෝ අපේක්ෂකයින් අනුමත පුණ්‍ය ආයතන සඳහා කළ පරිත්‍යාගය සහ රජයට කරන ලද පරිත්‍යාගය අතර වෙනස ගැන දැන සිටියේ නැත.
- (2) පුද්ගලික සහන වශයෙන් රු. 1,200,000/- අඩු කිරීම සතුටුදායක මට්ටමක නොපැවතුණි.
- (3) බොහෝ අපේක්ෂකයින් බදු අය කළ හැකි ආදායම මත බදු අය කිරීම සඳහා නිවැරදි ආදායම් පරාසයන් සහිත නිවැරදි බදු අනුපාත යෙදවූද, සමහර අපේක්ෂකයින් 2006 අංක 10 දරන පැරණි දේශීය ආදායම් පනතට අනුව බදු අනුපාත සහ ආදායම් පරාසයන් යොදවා තිබුණි. ඇතැම් අපේක්ෂකයින් 6% සිට 60% දක්වා ප්‍රගතිශීලී අනුපාතයක් යොදවා තිබුණි. ඇතැම් අපේක්ෂකයින් ව්‍යාපාර ලාභය සඳහා 30% සමග ප්‍රගතිශීලී අනුපාත ඒකාබද්ධ කර තිබුණි. ඇතැම් අපේක්ෂකයින් කොටස් බැහැර කිරීම සඳහා වෙන් වෙන් වශයෙන් ප්‍රාග්ධන ලාභ බද්ද වැරදි ලෙස ගණනය කර තිබුණි.
- (4) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් බදු වගකීම් ගණනය කිරීමකින් තොරව සෘජුවම බදු අය කළ හැකි ආදායමෙන් බදු බැර වැරදි ලෙස අඩු කර තිබුණි.
- (5) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් සම්පූර්ණ තක්සේරු කළ හැකි ආදායම, සුදුසුකම් ලැබීමේ ගෙවීම් සහ සහන, බදු අය කළ හැකි ආදායම, දළ බදු වගකීම්, බදු බැර කිරීම් සහ ගෙවිය යුතු ශේෂ බදු ගණනය කිරීමේදී තනි පුද්ගල ආදායම් වාර්තාවේ නිවැරදි ප්‍රවාහය යොදවා නොතිබුණි. උදාහරණයක් ලෙස, තක්සේරු කළ හැකි ආදායමට පෙර සුදුසුකම් ලත් ගෙවීම් සහ කාර්තුමය වාරික ගෙවීම් අඩු කර තිබුණි.
- (6) ඇතැම් අපේක්ෂකයින් පිළිතුරේ ඉතිරිය සම්පූර්ණ නොකර බදු ගෙවිය හැකි ආදායම මත බදු ගණනය කිරීම නතර කර ඇත.

කාර්යසාධනය: කාර්යසාධනය සතුටුදායක විය.

- - -

ඇතැම් ශිෂ්‍යන්ගේ දුර්වල කාර්යසාධනට හේතු වූ පොදු කරුණු පහත දැක්වේ:

- (1) බදුකරණයේ සහ අදාළ බදු නීතිවල මූලික මූලධර්මවලට වඩා අංක ගණිතමය ගණනය කිරීම් කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීම.
- (2) නව දේශීය ආදායම් පනත සහ එහි පසුකාලීන සංශෝධන වැනි අදාළ බදු නීති පිළිබඳ දැනුවත්භාවය නොමැතිකම.
- (3) ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු දීමට පෙර ප්‍රශ්න පත්‍රය නිවැරදිව කියවීමට අවධානය යොමු නොකිරීම. මෙම වැරදි අවබෝධය හේතුවෙන් ප්‍රශ්නයේ ඇතැම් වැදගත් අවශ්‍යතා අමතක කිරීමට හේතු විය.
- (4) විභාග කුසලතා වැඩි දියුණු කිරීමට උපකාරී වන පසුගිය ප්‍රශ්න පත්‍ර කෙරෙහි ප්‍රමාණවත් අවධානයක් යොමු නොකිරීම.
- (5) බොහෝ මූලික මූලධර්ම සහ බදු නීති නිසි ලෙස පැහැදිලි කර ඇති අධ්‍යයන පාඨය කෙරෙහි අඩු අවධානයක් යොමු කිරීම.
- (6) ප්‍රශ්න පත්‍රයට පිළිතුරු සැපයීමේ දුර්වල කාල කළමනාකරණය සහ සමහර අයදුම්කරුවන් කුඩා ලකුණු සඳහා දීර්ඝ පිළිතුරු ලියා තිබීම.
- (7) සමහර යථාර්ථවාදී උපකල්පන නොතිබූ අතර යථාර්ථවාදී නොවන උපකල්පන සිදු කරන ලදී.
- (8) ආකෘතිය සහ ඉදිරිපත් කිරීම ඇතුළුව පිළිතුර සංවිධානය කිරීමට එක් එක් ප්‍රශ්නයේ සැබෑ අවශ්‍යතාවය නිසි ලෙස අවබෝධ කර ගැනීමට අපොහොසත් වීම.
- (9) පරීක්ෂකවරුන්ට පිළිතුරුවල කරුණු අවබෝධ කර ගැනීමට අපහසුතා ඇති කළ නොපැහැදිලි අත් අකුරු. සමහර විට පිළිතුරු ඉතා අපැහැදිලි නිසා කියවිය නොහැකි විය.
- (10) පිළිතුරු සඳහා අදාළ පෙරවැඩ නොමැතිකම හෝ පෙරවැඩ ගණනය කිරීම් සමඟ නිසි ලෙස සම්බන්ධ නොවීම හේතුවෙන් ප්‍රශ්න සඳහා වෙන් කරන ලද සම්පූර්ණ ලකුණු ලබා දීමට පරීක්ෂකවරුන්ට නොහැකි විය.
- (11) සමහර අයදුම්කරුවන් ගණනය කිරීමේ ක්‍රියාවලියේදී ඔවුන් පැමිණ ඇති ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාවලට සහාය දැක්වීම සඳහා නිසි පරිදි පෙර වැඩ දක්වා නොතිබීම.

- * * * -